"بیرمەند"ی ناشۆڕشگێڕ

عوسمان حاجی مارف

گەورەترین و جوانترین پەیکەر بۆ مارکس و ئەنگڵس لە ناوەڕاستی شاری بەرلینی پایتەختی ئەڵمانیادا دانراوە. دانانی ئەو پەیکەرە بەو مەبەستە نمایش نەکراوە، کە مارکس و ئەنگلس وەک نمونەی دوو شۆڕشگێڕ و ڕابەری خەباتی پرۆلیتاریا بۆ شۆڕشی سۆشیالستی بناسرێن، بەڵکو بەگشتی بۆرجوازی لە هەوڵی ئەوەدایە وێنایەک لەسەر مارکس و ئەنگلس بدات بەدەستەوە و بیانناسێنێت، کە دوو بیرمەندی بە توانا و بە بایەخی ئەڵمانین لە بواری فەلسەفە و ئابوریدا. هەڵبەتە گومان لە بیرمەندی ئەو دوو خەباتگێڕ و شۆڕشگێڕە نییە، بەڵام ئەوەی مارکس و ئەنگلس نەیانتوانی لە ئەڵمانیا بەردەوامی بە ژیانیان بدەن، هۆکارەکەی ئەوە نەبوو کە بیرمەندن، بەڵکو هۆکاری دوورخستنەوەیان لەسەر خەبات و کاری سیاسی و شۆڕشگێرانەیان بوو لە بەرانبەر سیستەمی سەرمایەداریدا.

با لەوە گەڕێین بۆرجوازی چۆن پێناسەی مارکس دەکات، سەیر لەوەدایە کەسانێک لە کۆمۆنیست و چەپ و خۆ بە مارکسیزانیش لە ژێر کاریگەری هەمان ئەو وێنایەدان، کە بۆرجوازی مارکسی پێ پێناسە دەکات. گەر بەشێکیان ڕاستەوخۆ وەها نەڵێن، بەڵام لە جۆری مامەڵە و بیرکردنەوەیان لە هەڵسوڕانی سیاسیدا نیشانی دەدەن، کە پێیان وایە مارکس ماوەیەکی درێژ چۆتە خەڵوەتەوە و لێکدانەوە و شیکردنەوە و دراسەی کردووە و دواتر بۆتە بیرمەندێکی سەرکەوتووی وەها، کە وەک ڕابەرێکی خەباتی سۆشیالیستی دەرکەوێت. ئەم وێنایە بەو مانایە دەتوانین بیناسین، کە پەیوەندی نێوان پراکتیک و فکر نابینێت و لێکیان جیا دەکاتەوە، یان دەیەوێت پرۆسەی تەکامولی فکری تەواو بکات و دواتر بڕواتە ناو ناسنامەی سیاسی خۆی و گروپەکەیەوە. بۆیە یەکلایەنە ئەولەویەت بۆیان لێکدانەوە و شێکردنەوە و دراسەیە، بە جۆرێک فکر پێش پراکتیک دەخەن. هەر بۆ ئەو مەبەستەش دەچنە ناو دنیای ئەفکار و بە وێنەی بیرمەندێک خۆیان نیشان دەدەن، ڕۆڵی خۆیان ڕۆشنگەریە و ئەرکی کەسانی ترە پراکتیکەکەیان بۆ ئەنجام بدەن.

ئەمساڵ لە هەفتەی مەنسور حکمەت لە لەندەن باسێکم پێشکەشکرد و تێیدا مەبەستم بوو ئەوە ڕوونبکەمەوە، کە چۆن بۆرجوازی مارکس وەک ئابوریناسێک دەناسێنێت، بە هەمان شێوە هاوڕێیانێک دوای سی ساڵ زیاتری خەباتیان لە ڕیزەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا، بەو دەستەواژەیە چوونەدەرەوەی خۆیان لە حزب ڕاگەیاند، کە مەنسور حکمەت "مارکسیەکی هاوچەرخە"، لە لایەک سنوربەندی فکری سیاسی ناڕۆشنی خۆیان لە بەرانبەر چەند بابەتێکی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا ڕادەگەیەنێن، لە لایەکی تریشەوە خۆیان لە گشتیەتی باسە فکریەکانی مەنسور حکمەت نادەن. هەربۆیە ناچاربوون وەک "مارکسیەکی هاوچەرخ" بیناسێنن. واتە تەنها ناساندنی حیکمەتە وەک مارکسیزانێک، نەک مارکسیەکی پراکتیکی و شۆڕشگێڕ.

پێداگری من لەسەر ڕۆڵی سیاسی مەنسور حیکمەت لەو شوێنەوەیە، کە وەک ئینسانێک لە دەورانی خۆیدا چەندە کاریگەری جددی لەسەر باس و مەسەلە فکریەکان دانا، ڕۆڵ و کاریگەری و ئەزمونی کاری سیاسی و پراکتیکی کۆمۆنیستی ئەو چەند قات زیاتر بوون لە باسە فکری و سیاسیەکانی. مەنسور حیکمەت مارکسیەکی پراکتیکی و شۆڕشگێڕە، نەک "مارکسیەکی هاوچەرخ". بەکارهێنانی هاوچەرخ مانای سوڕانەوەی ئەو هاوڕێ کۆمۆنستانەیە لە بازنەیەکدا، کە ناتوانن ئامراز و ئاینده و پێداویستیەکانی شۆڕشی

کرێکاری بەرجەستەکەنەوە لە ژیانی سیاسی خۆشیاندا. مەنسور حیکمەت هەمان وێنا لەسەر لینین دەدات، کە مارکسیەکی پراکتیکی و شۆڕشگێڕە، نووسراوەکانی لینین ئەو مانا و پێگەیەی هەیە، کە پراکتیکی سیاسی دەباتە پێشەوە. لە بەرانبەر لینیندا هەتا بۆرجوازیەکانیش سەرسامن بە دەوری ڕابەری و پراکتیکی شۆڕشگێڕانەی.

هەر لە دوای دامەزراندنی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراقەوە لە سەرەتای نەوەتەکانەوە کەسانێک لەسەر بنەمای ئەوەی باوەڕیان بە ڕابەری ئەوکاتەی حزب نەبوو، دوای کێشمەکێشێک لە ڕیزەکانی حزب چوونە دەرەوە و ڕێگایەکی تریان گرتە بەر و بۆ یەکەم جار دەستەواژەی "مارکسیزمی هاوچەرخ"یان لە بەرانبەر مەنسور حکمەتدا بەکارهێنا. دواتر ڕێگایەکی جیاواز لە کۆمۆنیزمی کرێکارییان گرتە بەر و تا ئێستاش ڕێگای خۆیان نەدۆزیوەتەوە و باسێکیشیان لەسەر "مارکسی هاوچەرخ" نەما. بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە کەسانێک، کە لە نەوەتەکانەوە وەک هەڵسوڕاو و ڕابەری کۆمۆنیزمی کرێکاری خۆیان دەناساند، خۆیان بە پابەندبوون بە دەوری ڕابەری مەنسور حیکمەت تەداعی دەکردەوە، کەچی دوای سی ساڵ زیاتر لە خەباتی سیاسییان لە کوتوپڕێکدا و بێ پێشینەی خستنەڕووی بابەتێکی فکری سیاسی، نەک لە ڕیزەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری چوونە دەرەوە، بەڵکو خەریکن دەگەڕێنەوە بۆ بیروبۆچونێک، کە پێش ساڵانی نەوەتەکان خۆیان ڕەخنەکانیان لەو بیروبۆچونانە قەبوڵ کردووە. واتە خۆیان تەواو بێبەری دەکەن لە ئەزمون و پراکتیکێک، کە زیاتر لە سێ دەیە لە بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا هەیانووە. هەڵبەتە ئەم ئاڵوگۆڕە لە بۆچوون و کاری سیاسیدا تاوان نییە و مافی هەرکەسێکە ژیانی سیاسی خۆی هەڵبژێرێت و دیاری بکات، بەڵام پێموایە دوای سی ساڵ پەشیمان بوونەوە لە خەتێکی فکری سیاسی، کە تەجروبەیان کردووە و ناساندنی مەنسور حیکمەت وەک "مارکسیەکی هاوچەرخ"، ئیتر ناتوانن جێگای متمانەی ئەوە بن، کە وەک ڕابەرێك چاویان لێ بکرێت.

لە ڕاستیدا کاتێک مرۆڤ نزیک بە هەموو تەمەنی خۆی بە هەڵە دوای ڕێباز و بزووتنەوە و نەریت و خەتێکی فکری سیاسی کەوتبێت، ئیتر تازە چەند تەمەن و کات و فرسەتی بۆ دەمێنێتەوە، تا خەت و ڕێباز و نەریتێکی تازە بگرێتەبەر و بەرەوپێشەوەی ببات؟! لەوەش گرنگتر ئایا مرۆڤ، کە لە بەشی هەرە گەورەی تەمەنی بەسودی خۆیدا ئەزمون و ڕێگایەکی هەڵەی هەڵبژاردبێت و بە هەڵدێردا چوبێت، ئاخۆ چی زەمانەتی ئەوە دەکات دوای چەند سال دیسان لە خەت و ڕێبازە تازەکەشی پەشیمان نەبیتەوە و دیسان نەگەڕێتەوە بۆ خاڵی سفر؟!

بەجیا لەوەی هەر سەرنجێک لەسەر وێنای "مارکسیزمی هاوچەرخ" لەسەر مەنسور حکەمەت دەدرێت، گەر هاوڕێ سامان کەریم کەمێ بە دیقەتەوە سەرنجی بدایە، باش دەیبینی، کە من خۆی و دوو هاوڕێکەیم نەخستۆتە ڕیزبەندی ئەو کەسانەی پێناسەی مەنسور حکمەت بە "مارکسیستی هاوچەرخ" دەکەن و ئەو بە هەڵە ئەو ڕستەیەی منی بەرانبەر بە خۆی لێکداوەتە، بەڵکو دەڵێم سەیرەکە لەوەدایە کەسانێکیش هەن پێناسەی خۆیان دەکەن بە "مارکسیزمی هاوچەرخ". ئەمەش بە ڕاستی پێویستە جێگای سەرنجێکی قوڵتر بێت لەسەر ئەو هاوڕێیانە، چونکە جگە لەوەی پێشوەخت نیشانی بدەن مەشغەڵەیان چیە، ئاشکرایە بە خەیاڵاتێک، کە بۆخۆیان داناوە "هاوچەرخن". مانای ئەوەیە جگە لەوەی خۆیان وەک ئەهلی فکر دەناسێنن، ناکرێ مانایەکی تریان لێوەربگرین، چونکە پێشوەخت بڕیاریانداوە "مارکسیزمی هاوچەرخن"، نەک

مارکسیەکی پراکتیکی. لە باری غروری فکریەوە بێ هیچ دەور و بەرهەمێك خۆیان لە پێش هەموو کۆمۆنیست و گروپێکەوە دەبینین. بۆیە پێویستی نەدەکرد هاوڕێ سامان ئەوەندە لەسەر فکر و پراکتیک بنوسێت و بەڕاست و چەپدا بکەوێتە ڕەخنە لەسەرئەزمونی حزبی کۆمۆنیزمی کرێکاری، چونکە هەر بە ناوی (ئاڕاستەکەیدا) دیارە فکر و پراکتیک جیا دەکاتەوە و لە قوڵایی فکرەوە ئاڕاستەکەی دەباتە سەر پراکتیک. بۆیە ئەولەویەتی کارەکانی، کە بۆ خۆی داناوە گوایە خەریکی "نوسین و کتێب دەرکردن و لێکدانەوە و شیکردنەوە و تەفسیرکردن" دەبێت. واتە ڕۆشنگەری کردووە بە ئەرکی خۆی، کە لەو بارەیەشەوە تا ئێستا جگە لە ناڕۆشنی هیچی تری نەداوە بەدەستەوە. بۆیە دوای جێبەجێکردنی ئەرکەکانی خۆی، کە نادیارە کەی بەم ئەرکە هەڵدەسێت و کەی تەکامولی دەکات، پاشان دەیەوێت "پرۆلیتاریا ڕۆشنکاتەوە بۆ خەباتی سۆشیالیستی". واتە هاوڕێ سامان بیردەکاتەوە و دەنوسێت و کەسانی تریش پراکتیکەکەی بۆ ئەنجام دەدەن. ئەمەش نمونەی "بیرمەندێکی ناشۆڕشگێڕە". ئەم جۆرە لە بیرکردنەوە لە دنیای خەباتی سیاسی نمونەیان هەیە، کە جگە لە کاریکاتۆرسازی هیچی تری لێ بەرهەم نایەت. هەروەها وەک"بیرمەندی" بێکار و ناشۆڕشگێڕ ناتوانێت لە ڕیزی هیچ جۆرە خەباتێکی سیاسی کرێکاران و جەماوەریدا جێگایەک پەیدا بکات، تەنها بە زەڕەبین بە دوای کەموکوڕی هەڵسوڕانی سیاسی ناکرێکاریدا دەگەڕێت و خۆی لێ دەپارێزێت. ئەو حزبەش لە نەخشە و بیرکردنەوەی تایبەتی هاوڕێ ساماندایە، دەمێکە کەسانی تر سپاردویانەتە دەست قەدەری هوشیارکردنەوەیەک بەو شێوەیەی خۆیان دەیانەوێت پرۆلیتاریا تێبگەینن.

نوسراوەکەی هاوڕی سامان گوایە بۆ وەڵامدانەوەی ئەو ڕستەیەی منە، کە لە هەفتەی حیکمەتدا کردومە، بەڵام لە ڕاستیدا ئەوەی کردووە بە بەهانە و فرسەتێک بۆ دەربڕینی چەندین مەسەلە کە پەیوەندییان بە باسەکەی منەوە نییە. بۆ خۆشی بە هەڵە چۆتە ناو باسەکەوە، بەڵام بەداخەوە کەوتۆتە ناو فەزایەکەوە زۆرتر نیشاندانی نەفرەتە بەرانبەر حزب، کە هاوڕێ سامان تەمەنێک لە سەنگەریدا کاری کردووە و ئێستا پێداچوونەوە بە ڕێبازەکەی دەکات! پیداچوونەوە خۆی لە خۆیدا هیچ کێشەیەکی نییە، بەڵام نەفرەت بۆچی؟! هەموو ئەو نمونانەی باسی کردوون بەڕاستی جێگای باس و سەرنجن، بەڵام ئەوەی زۆرترسەرنجڕاکێش و نابەجێیە، دەڵێت "<u>من ئاگام لەوە نەبووە، کە بڕیار دراوە واحدی حککا بچێتەوە بۆ ئێران".</u> ئاشکرایە لە پشتی ئەم ڕستەیە کۆبەند و لێکدانەوەیکی تر لە هێرشی ٧/١٤ی یەکێتی بۆ سەر حککع لە بیرکردنەوەی تازەی هاوڕێ ساماندا خۆی مەڵاسداوە. پێش هەرشتیک پێدەچێت هاوڕێ سامان دوای ٢٢ ساڵ گەیشتبێت بە باوەڕهێنان بە پاساوەکەی تاڵەبانی، کە گوایە بە ڕادەی سەرەکی بە هۆی ئەو جەولەیەوە پەلاماری حزبی ئیمەیان داوە! بەداخەوە ئەمە دەچێتە خانەی پاساودانی هێرشەکەی یەکێتی و پەردەپۆش کردنی ماهیەتی دژی کۆمۆنیستی و دژی ئازادی و سەرکوتگەری یەکێتیەوە. تەنانەت دەعوانامەکەی نەزەر عەلی ئەکبەریش نادیدە دەگرێت، کە دەڵێت ئەم حزبە دەبێ قاچاغ بکرێت لەسەر ئەوەی یاسای یەکسانی ژن و پیاوی ڕاگەیاندوە، کار بۆ جیابوونەوەی کوردستان دەکات و ئاوارەی عەرەبی پەناداوە... بەداخەوە ئەم پێداچوونەوەیەی هاوڕێ سامان لە لێکدانەوەی خودی ئاسایش لە دواترە. ئایا سەرەتای بەهانەگیری یەکێتی، واتە ڕفاندنی هاوڕێیان عمار و یوسف و فهد و داتاشینی تۆمەتی قەتل بۆیان لە چەند مانگ پێش هێرشی ٧/١٤، هەر بەبۆنەی گەڕانەوەی هێز بوو بۆ ئێران؟! هیرشی ٧/١٤ روداوێکی لە ناکاو نەبوو کە دوای چوونەوەی هێز بۆ ئێران ئەنجام درابێت، بەڵکو چەندین جار بەبێ ناردنەوەی هێزیش بۆ ئێران، یەکێتی

هەمیشە لە کەمیندا بوو بۆ پەلاماردانی حزب، هۆکارەکەشی لە بنەڕەتدا دژی کۆمۆنیست بوون و دژی ئازادی بوەنی یەکێتی بوو، بەلام هەر جارە و پاساوێکی دادەتاشی. لە دوای هەڵبژاردنی شارەوانیەکانەوە دەورەیەکی تر لە کێشمەکێش و شەڕفرۆشتن بە حزبی ئێمە لە لایەن یەکێتیەوە دەستی پێکرد. سەرەتا هەڕەشە و بەیان دەرکردنی ئاسایش، پاشان ڕفاندنی هاوڕییانی عەرەبزمان و دواتریش هێرشی ٧/١٤. سەیرە بە حزوری هاوڕێ سامان چەندین جار باس و لێکدانەوەمان لەم بارەیەوە کردووە، کە یەکێتی بەهەر پاساوێک بوایە، بڕیار و پلانی هەبوو زەربەیەک لە حزبمان بدات. نەوشیروان ڕاشکاوانە دانی بەمەدا نا، لەو دانیشتنە لەگەڵ نەوشیروان، ئێمە هەموو بیانوەکانمان بڕی و سازشمان کرد لە پێناو ئەوەی بەر بە هێرشەکەیان بگرین. بەڵام ڕێک ئەو کاتەی ئێمە بیانوەکانی ئەوانمان بڕی، بڕیاری دا لێمان بدرێت.

بۆچی هەردوای ئەو ڕووداوە بە دوو مانگ کەجەلسەی ڕابەری هەردوو حزب بە ئامادەیی هاوڕێ سامان و خودی منصور حیکمەت ڕێک بۆ هەڵسەنگاندنی ئەو ڕووداوە و چی کردن بەرپا کرا، گەر هاوڕێ سامان ئەو کارە بە هەڵەیەکی کوشندە دەزانێت، بۆ حەرفێکی نەگوت، کە بۆنی ئەم قسانەی لێ بێت. کەچی ئێستا چوەتە دەرەوە و لەو دوورەوە ئەیەوی نیشانە بگرێ و مەسئولیەتی ئەو هێرشەی یەکێتی بخاتە سەر حزب و هاوڕێیانی تری، بەو پاساوەی چونکە ئەو ئاگای لێ نەبووە. ئایا هاوڕێ سامان ئاگای لەوە نەبوو کە حککا بەرنامەیەکی هەبوو بە ناوی (ڕابەرانی کۆمۆنیست لەناو خەڵکدا) و چەندین جار هێزی ناردەوە بۆ ئیران؟ ئەمە بە جددی زۆر ئۆپۆرتۆنیستی و جێگای داخ و ئەسەفە! ئایا نەبونی ئەو لە مەکتەبی سیاسی پاساوە بۆ ئەم مەسەلەیە؟! ئایا ٢٢ ساڵ کات پێویست بوو تا هاوڕێ سامان بەم هەڵسەنگاندنە قوڵە بگات؟

ئەگەر ئەو کاتە هاوڕێ سامان مەکتەب سیاسی نەبووە، خۆ لە بیست ساڵی دوای ئەو ڕووداوە نەک مەکتەب سیاسی، بەڵکو سەرۆکی م.س. و سکرتێری کۆمیتەی ناوەندیش بووە، چەندین کۆنگرە و پلنیۆم و کۆبوونەوەی مەکتەب سیاسی و کادران و ...هتد. ئەنجام دراوە و بە نووسین بۆچوون و لێکدانەوە ئاڵوگۆڕ کراوە. بەڕاستی سەمەرەیە، لە ماوەی ئەو بیست ساڵەدا هیچ کاتێک ئەم تێڕوانینەی نەدرکاندووە و تەنانەت ناڕاستەوخۆش ئاماژەیەکی لەم جۆرەی نەبووە.

هاوڕێ سامان ل ەسەرەتای نوسینەکەیدا وا نیشاندەدات کە ئامادەی جەدەل و ڕەخنەگرتنە، بەڵام شێوازێک کە ئەو پەیڕەوەی لێکردووە نە جەدەلە و نە ڕەخنەگرتن. جەدەل و ڕەخنەگرتن خۆی لەخۆیدا ئەرکێکی زەروری کۆمۆنیستەکان و خەباتی چینایەتیە، بەڵام بەو مەرجەی کەسەکان خۆیان لە دڵی ئەو کێشمەکێشانەدا قەراریان گرتبێ و ڕووی لە یەکگرتن و گەشەی خەباتی کۆمۆنیستەکان و هەڵگرتنی بەربەستەکانی پێشڕەوی خەباتی چینایەتیان بێت. بەڵام ئەوەی سامان کەریم ئیستقبالی لێکردوە، شیوازێکە بۆ ئەستۆپاکی حساباتی شەخسی خۆی لە ڕابردوو. ئەمەشی بە غرورێکەوە کردووە، کە بەڵکو وەک "بیرمەندیك" چاوی لێ بکرێت. نمونەی ئەم جەدەل و ڕەخنەگرتنەی لە چەند ساڵی ڕابردوودا لەسەر مەسەلەکانی وەک ڕیفراندۆم، جەنگی موسڵ و کۆڕۆنا، ئەوەی سەلماندوە، کە ئەو بە دوای "ڕای شەخسی" خۆیەوەیەتی، لەک اتێکدا بە دەیان لاپەرە وەڵام بە بۆچونەکانیدا ڕەشکراوەتەوە، کەچی تازەبەتازە بە تەحریفکردنی باسەکەنەوە ڕای خۆی دووبارە دەکاتەوە. بۆیە هەر جەدەلێک لەگەڵ هاوڕێ ساماندا کوتانی ئاوە لە دەستکەواندا.

به دڵنیایەوە ئێمە پێشوازی لە هەڵسەنگاندنی ڕەوتی خەباتی ڕابردووی حزب و جوڵانەوەکەمان دەکەین و لەوەش ناترسین هەڵە و کەموکورتیەکانمان چی بوون، چونکە ئەمە بۆ ئێمە پێداویستیەکی بردنەپێشەوەی خەباتی چینایەتی و کۆمەڵایەتییە. تەنانەت خۆشمان بە بەرپرسیار لە هەموو لایەنە باش و خراپەکانمان دەزانین و بە کردەوەش بەردەوام حزب و بزووتنەوەکەمان لە بەردەم ڕەخنەدا داناوە. بەڵام ئەوەی سامان کەریم دەستی بۆ بردوە، خۆدزینەوەیە لە بەرپرسیارێتی مێژویەکی ٢٧ ساڵە و گوایە بە پەشیمان بوونەوەی لە ناکاو و بێ پێشینەدا لە کۆمۆنیزمی کرێکاری و خۆهەڵخستنی وەک "بیرمەندێک" دەتوانێت لەم بەرپرسیارێتیە ڕزگاری ببێت. ئەمەش هەقیقەتی سەرەکی ئەو جەنگەیە، کە لە نێوان"تیۆر و پراکتیدا" بەرێی خستوە. کۆبەندێکیش کە لە پێداچونەوەیدا بەرانبەر بە مێژووی کار و خەباتی گرتویەتیەبەر، ئەو ئەنجامەمان پێدەڵێت، کە تەنها ڕووکەشی ڕووداو دەبینێت و لە هەمان ڕووکەشییا تەفسیری دەکات. بەم جۆرەش نەک نا"شۆڕشگێرە"، بگرە "بیرمەندیە"کەشی لە خۆی حەرامکردووە.

کۆتایی تەموزی ٢٠٢٢